

POLATLI - GORDİON BÖLGESİ KÜLTÜR ENVANTERLERİNİN GÜNCEL SANAT UYGULAMALARI ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE CULTURAL INVENTORIES OF POLATLI - GORDION REGION THROUGH CONTEMPORARY ART PRACTICES

Doç. Fırat Çağrı Kırmızıgül

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Heykel Bölümü

firat.kirmizigul@hbv.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1215-1968

MAKALE GELİŞ TARİHİ: 27 Ağustos 2024 · YAYIMA KABUL TARİHİ: 17 Eylül 2024

Öz

Anadolu coğrafyası çeşitli topluluk ve medeniyetlerin ilk kurulmaya başladığı günden bugüne her daim merkezi bir konumda bulunmuş, bu sebeple de çok sayıda medeniyet ve kültüre de ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafyada belirli bir dönem hüküm süren Frigler de Anadolu'nun orta ve batı bölgelerinin bir bölümünde söz sahibi olmuş, dünya kültür mirasına ortaya çıkardıkları çok sayıda farklı kültürel unsurlarla önemli ölçüde katkılar sunmuştur. Bu çalışma kapsamında Frig uygarlık ve medeniyeti üzerinden Friglerin başkenti olan günümüzde Ankara'nın Polatlı ilçesinde bulunan Gordion bölgesinde kültürel ve teknik gezi çalışmaları yapılmış, oluşturulan bu dokümantasyona bağlı olarak bölgede bulunan ve sergilenen bulgular detaylı bir biçimde araştırılmış; bu araştırmalar üzerinden çeşitli özgün ve bireysel sanat çalışmaları yapılmıştır. Üretilen çalışmalar sanatsal bir metodolojiye bağlı kalınarak Frig uygarlığı temelli çeşitli bilgiler, bulgular, simgeler, semboller ve yazılar üzerinden ilham alınmış olup günümüzün dijital ve disiplinlerarası sanat üretme pratikleriyle birleştirilerek karışık teknik ve dijital yöntemlerle özgün, iki boyutlu sanat uygulamaları şeklinde ortaya çıkarılmıştır. Bireysel olarak üretilen bu çalışmalar ile bölgenin arkeolojik araştırmalarla ortaya çıkan eserlerinin dünya mirasında ne kadar önemli bir konumda olduğu amaçlanmıştır, ayrıca bölgenin geçmişi ile günümüz kuşakları arasında bir bağlantı görevi görmesinde dinamik bir etkiye sahip olduğunun farkındalığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Frigler, Gordion, Güncel Sanat

Abstract

Due to its central location, Anatolia has historically been a hub for the formation of diverse communities and civilizations, resulting in the hosting of several cultures and civilizations. The Phrygians, who once held power in this area, also exerted influence over parts of central and western Anatolia, making noteworthy contributions to the global cultural heritage through various cultural components. Within the scope of this study, cultural and technical excursion studies were carried out in the Gordion region in the Polatlı district of Ankara, which is the capital of the Phrygians through the Phrygian civilization. Depending on this documentation, the findings found and exhibited in the region were investigated in detail, and various original and individual artworks were made based on this research. The works produced were inspired by various information, findings, symbols, icons, symbols, and writings based on the Phrygian civilization by adhering to an artistic methodology and combined with today's digital and interdisciplinary art production practices and created in the form of original, two-dimensional art applications with mixed technical and digital methods. These individually produced works aim to explain how important the artifacts of the region revealed by archaeological research are in the world heritage and also to convey the awareness that the region has a dynamic effect in serving as a bridge between past and present generations.

Key Words: Culture, Phrygians, Gordion, Contemporary Art

Giriş

Anadolu toprakları ilkçağlardan günümüze kadar pek çok farklı topluluk, kavim ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Özellikle bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Anadolu; Avrupa ve Asya'nın kesişme noktasında bulunması, adeta kıtalararası bir geçişe sahip olması sebebiyle çok çeşitli uygarlık ve medeniyet bu coğrafyada derin izler bırakarak dünya mirasında hatırı sayılır bir zenginliğe de sahip olmuştur. Anadolu coğrafyası her daim üzerinde çok farklı dinsel, dilsel, kültürel ve coğrafi çeşitliliklerin hüküm sürdüğü her dönem farklı toplulukların egemenlik kurması sebebiyle demografik açıdan da aktif bir konumda olmuştur .

Belirli bir bölgede hüküm süren medeniyetlerden olan Frigler Anadolu coğrafyasında oldukça önemli bir yer ve önem teşkil eden zengin uygarlık medeniyeti olarak tarihteki yerini almıştır. M.Ö. 1200'lü yıllarda Anadolu'ya Balkanlardan geldiği düşünülen Friglerin M.Ö. 750 yıllarında etkin bir varlık gösterdiği bilinmektedir. Bu yıllarda Anadolu'da Hitit hakimiyeti görülürken Hititlerin etkin olmadıkları yerleri kendilerine yurt edinen bu topluluk Gordion bölgesi başkent olmak üzere günümüzde İç Anadolu ve Ege bölgesinin bir bölümünü kapsayan coğrafyada hakimiyet kurmuştur. Frigya olarak adlandırılan bu devlet Hint – Avrupa koluna ait olmasına rağmen kısa sürede Anadolu'lulara Helen ve Geç Hitit etkileri altında kalmış fakat aynı zamanda Anadolu'ya özgü bir kültüre de sahip olmuşlardır (Akurgal'dan akt. Bilge, 2020, s.7).

Hitit İmparatorluğunun yıkılışı çok yönlü sıkıntıların Anadolu'yu sardığı günlerde Tuna ve Makedonya bölgelerinde oturan halkın bir bölümü büyük yığınlar halinde önce Trakya'ya sonra Kuzey Batı Anadolu'ya akmaya başlıyor, bunalımın boyutlarını büyütüyorlardı. Acaba gelenler M.Ö 800 yıllarında Orta Anadolu'da yeni bir devletin; Friglerin kurucusu olacaklarını biliyorlar mıydı? Friglerin yurtlarından Makedonya'dan kopup gelmelerinin nedeni M.Ö. 1200 yıllarında ülkelerinin başka Avrupalıların saldırısına uğraması, kendilerini doğuya doğru göçe zorlamasıydı. Boğazları aşarak önce Troya ve Marmara denizinin güney kıyılarına yöneldiler... Friglerin yaşamının karanlıktan aydınlığa çıktığı süre içinde ise bir yandan Sakarya ve Kızılırmak'a, öte yandan güneye, göller bölgesine doğru yayıldıkları köklü Anadolu kültürleriyle ilişkiye girdikleri görülmektedir (TRT, 1995. Uygarlıklar Ülkesi Anadolu 6. Bölüm: 00:01:47:00 – 00:02:56:09).

Frigler ilk olarak günümüzde Çanakkale ve çevresi olarak adlandırılan Troya bölgesine daha sonra Sakarya nehri Vadisine doğru bir açılım gösterdikleri bilinmektedir (Tüfekçi Sivas'tan akt. Kavak, 2019, s.24). Daha sonraki dönemlerde ise çeşitli veriler ışığında Arkeolojik envanterlere baktığımızda Friglerin

Anadolu'nun iç kısımlarına doğru yayılım gösterdikleri ve M.Ö. 1100/1000 yıllarına doğru Gordion bölgesine ulaştıkları varsayılmaktadır (Sevin'den akt. Kavak, 2019, s.24) (Görsel 1, 2). "Arkeolojik buluntuların da yardımıyla Frig Krallığı'nın sınırlarının güneyde Burdur çevresine, kuzeyde Zile Maşathöyük ve Samsun yakınlarında Akalan'a kadar genişlediği görülür. Kızılırmak'ın doğusunda Boğazköy, Alishar, Alacahöyük, Kültepe ve Göllü Dağ'da da Frig yerleşimleri olduğu buluntular sonucu ortaya çıkmıştır" (Parman'dan akt. Birecikli, 2010, s.217).

Friglerin bilinen ilk kralı Gordios beyliğin yönetimini merkez olarak Asurluların baskısından dolayı Yozgat yakınlarında bulunan Alishar'dan günümüzde Ankara'nın Polatlı ilçesinde bulunan Gordion şehrine nakletmiştir. Friglerin Gordios'tan sonraki kralı ise oğlu Midas olmuştur. Frigler en güçlü dönemini kral Midas zamanında yaşamıştır (Akurgal'dan akt. Kavak, 2019, s.24). Büyük kısmı köylü ve çiftçilerden oluşan Friglerin aynı zamanda Gordion ve Midas gibi büyük şehirlerde yaşayan gelişmiş toplumsal katmanları da bulunmaktaydı (Pekyaman'dan akt. Kızıl, 2020, s.8).

Görsel 1. Friglerin Balkanlardan Anadolu'ya göç yolları süreci

Görsel 2. Frig Krallığı

Friglerde İnanç Sistemi

Bu başlık altında ele alınan bilgiler Friglerdeki inanç sistemlerinin belli başlı kabul gören kısımları üzerinde toplanmıştır. Friglerde inanç sisteminin özünü ana tanrıça adı verilen bir tapınma aracı oluştururken ayrıca bu ana tanrıçanın bazı bulgularda kutsal hayvanlarla birlikte resmedildiği sahneler de görülmekte olup tanrıçanın dağların ve doğanın hâkimi olarak hükmeden bir konumda bulunduğunu betimlendiren bir yapının olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Işık'tan akt. Erdan, 2018, s.63). “Frig dini, dinin mimariye ve anıtsallığa yansımış hali olan açık hava kutsal alanları, Frig inançlarına dair en önemli bilgi kaynaklarımızdan biridir çünkü bizi inanç sistemi hakkında bilgilendiren birincil kaynaklardır” (Roller'dan akt. Erdan, 2018, s.67).

Friglerin inanç sistemlerinde mitolojik mitlerin etkisi oldukça önemli bir yer teşkil ederken çok tanrılı inanç temelinde yaşayan asli bir topluluk olarak göze çarpmaktadır. Bu tanrılar arasında Agdistis, Matar Kubile (Büyük Ana) ya da Kibele en bilinenler arasındadır. Kibele Frigler için doğanın bizzat kendisi olarak bilinen bir doğa tanrıçasıdır (Uçankuş'tan akt. Birecikli, 2010, s. 220). “Anadolu tanrıçası Kybele tarihe Frig tanrıçası olarak da geçmiştir. Kybele kutsal alanları, çoğunlukla kayaların üzerine yapılmaktaydı” (Parman'dan akt. Birecikli, 2010, s.220). Kybele dışında Friglerin “başlıca tanrıları arasında Güneş Tanrısı Sabazios ile Ay Tanrısı Men sayılmaktadır” (Birecikli'den akt. Erdan, 2015, s.41). Bazı Frig kültüründeki inanışlar Urartu ve geç dönem Hititlerle benzerlikler de göstermektedir. Bunlar arasında dağların kutsallığı, topraktan çıkan su kaynakları, çeşitli yırtıcı hayvanlara ait semboller ve semboller, dinsel törenler gibi gelenekler bu alandaki benzer inanış sistemlerinden bazılarıdır (Roller'dan akt. Erdan, 2018, s.64 - 65). Friglerde inanç sistemine bağlı olarak tanrıçaların önemi çok büyük olup devletin sahibi Tanrıçadır ve onun adına çok sayıda tapınak yaptırmışlardır (Birecikli, 2010, s. 229).

Frig Uygarlığı Üzerine

Frig uygarlığı, içerisinde farklı kültürden etkilenen geniş bir mozaığe sahip olmasının yanında kültürel bağlamda çok katmanlı bir medeniyete de sahiptir. Bu medeniyet pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu topraklarının her inanç ve yaşayışa kucak açan bir zenginliğe de sahip olduğunun en büyük göstergesi sayılırken aynı zamanda kültürel motiflerin ilkçağlardan günümüze dek süregelen döngüsünde büyük bir bellek ve bilince sahip olduğunun da göstergesidir.

Friglerin yaşamlarında tarımın önemi çok büyüktür (Thomas'dan akt. Hemiş, 2009, s.111). Friglerin Gordion bölgesini merkez ve başkent olarak seçmesinde bölgenin sulak ve verimli bir noktada kesişmesi yanında ticaret kolonilerinin merkezinde bulunması sebebiyle Frig kültürünün oluşmasında tarımın önem-

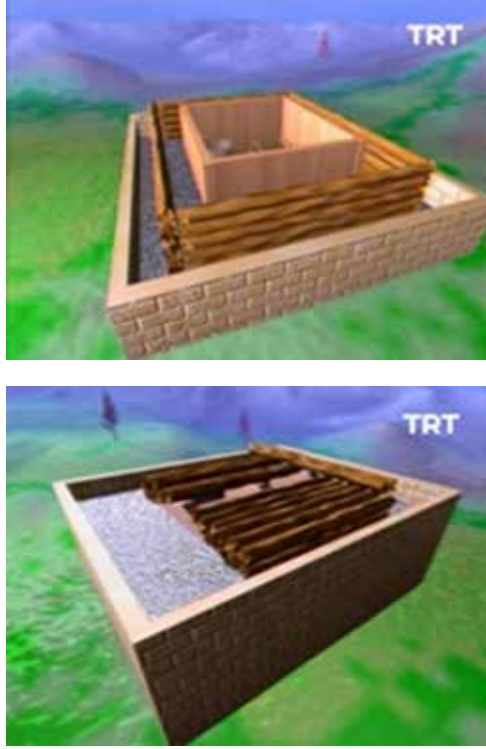
li bir etken olarak görüldüğü gözlemlenmektedir (Kenneth'den akt. Hemiş, 2009, s.103 - 104).

Frig uygarlığı ve kültüründe önemli olan diğer simgelerin başında ise ölüm sonrası hayat ve inanç sistemleri içinde yer alan Tümülüsler önemli yapıların başında gelmektedir. Tümülüsler genelde toplumda kral veya kraliyet ailesinden kişiler ile çeşitli soyluların ağaçtan çukurlar içine konularak yığma toprakla kapatılması ve etrafının moloz taşlarla örtülmesi sonucu oluşan konik bir biçimi andıran yapılardır. Bu yapılar mimari olarak eşsiz görünümlere sahiptirler (Young'dan akt. Erdoğan, 2007, s.11 – 12). Tümülüslerin bilinen en büyük örneği günümüze kadar da gelebilmiş olan Polatlı Gordion'da bulunan Kral Midas'a ait olan Büyük Tümülüs'tür (Uçankuş'tan akt. Bilge, 2020, s.10) (Görsel 3). “Büyük Tümülüs'te; toprak düzeyinde ardıc ve çam ağacından yapılan mezar odası; kaba kireç taşı bloklarından 80 cm. kalınlığında bir duvar ile çevrilidir. Duvar ile oda arasında kalan boşluk, küçük taşlarla doldurulmuştur” (Anonim a. 2023)

Görsel 3. Gordion'da bulunan Midas Tümülüs'ü

Frigler çok sevdiği krallarına ölümü üzerine büyük bir tören düzenleyecek, anlayış bakımından Mısır firavunlarının gömüldüğü piramitlerden hiçbir farkı olmayan tümülüse gömeceklerdir. Mezar odasının üstünün taş ve toprak yığılmasıyla oluşturulan yapay tepelerin Anadolu'da ilk kullanıcıları olan Frigler krallarına o günkü yüksekliği 60 m., çapı ise 300 m. olan ve küçük bir dağı andıran anıt mezar yapmışlardır. Midas'ın Gordion'u bugün 80 kadar tümülüse sahiptir. Bunlardan 30 kadarında arkeolojik kazılar gerçekleştirilmiş ve mezar odaları açılmıştır (TRT, 1998. Midas'ın Gordion'u: 00:07:20:17 – 00:08:00:18). (Görsel 4, 5).

Görsel 4, 5. Midas Tümlüsü'ü yapım süreci

Gordion Bölgesi

İç Anadolu Bölgesinin batısında Sakarya ve Porsuk çaylarının birleştiği noktanın üst bölümünde bulunan Gordion, Ankara'ya 94 km. uzaklıkta olup günümüzde Polatlı ilçesinin 29 km. kuzeybatısında Yassıhöyük adı verilen bölgede bulunmaktadır. Orta Anadolu'nun batı kısmında Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kavşak noktasında bulunması, zengin ırmaklar, alüvyonlar ve tarım arazilerinin düz ve elverişli olması sebebiyle tarım ve hayvancılığa uygun olan Gordion, bu sebeplerden ötürü Frigler için ayrı bir öneme sahip olmuştur (<https://www.polatli.bel.tr>, t.y.).

Orta Anadolu'yu tümüyle egemenlik sınırları içine alan Friglerin başkenti Gordion adını devletin ilk kralı Gordios'tan almaktadır... Midas onu izlemiştir... Hint – Avrupalı bir dil konuşan göçmen Frigler bu kente M.Ö. 10. Yüzyıla doğru, doğru aşağı yukarı 3000 yıl önce ulaşmışlardır. Çevresi surlarla çevrili yalnız kral ve yakınlarının yaşadığı kente Güneydoğudaki 9m. genişliğinde ve 10m. genişliğindeki anıtsal bir kapıdan giriliyordu. Halkın bir bölümü ise çevredeki kırsal alanda yaşıyordu. Yapılan

kazılar kentin merkezinde duvarlarla çevrili bir iç avlunun, yanlarındaysa sarayların varlığını ortaya çıkarmış bulunmaktadır. (TRT, 1995. Uygarlıklar Ülkesi Anadolu 6. Bölüm: 00:03:15:16 – 00:04:15:05)

Gordion Antik kenti Ankara'nın Polatlı ilçesini geçtikten sonra karşımıza çıkan Gordion bölgesinin üst kısmında bulunmaktadır. Yakın Doğunun en önemli bulgularının olduğu ve Tunç Çağından itibaren 4000 yıllık bir yerleşim yeri olarak kullanılan alanda anıtsal binalar barındıran bölgede 100'den fazla tepe bulunmaktadır. Gordion Antik Kentine giriş yaptığınızda 10 farklı bölümden oluşan noktalarda bizi Erken Frig Kapısı ve Stadeli, Erken ve Orta Frig Stadeli, Frig Sur Duvarları ve Helenistik dönemdeki Gordion'un aşağı şehri bizi karşılamaktadır (Anonim b.2023) (Görsel 6).

Görsel 6. Gordion Antik Kenti

Gordion bölgesinde yapılan kazılarda çok sayıda çanak, çömlek, testi, sikke, seramik, yaşamsal malzemeler, heykeller, küçük ve orta boy anıtsal figürler, steller, lahitler, sunaklar, mühürler, kumaşlar, dokuma parçaları ile Frigler ve diğer medeniyetlere ait çok sayıda bulguya rastlanmaktadır. Bu bulguların bazıları günümüzde Midas Tümülüs'ünün hemen karşısında bulunan Gordion Müzesinde sergilenmekte olup yılın her mevsimi çok sayıda turist ağırlamaktadır.

Friglerde Sanat (Gordion Bölgesi)

Bu başlık altında ele aldığımız bilgiler Frig sanatının belirli noktalarını kapsamaktadır. Frig sanatı özellikle gündelik temel yaşam malzemeleri üzerinde önemli etkileri olacak şekilde kendisini göstermiştir. Bunlardan Gordion müzesinde sergilenen eserlere baktığımızda çevre bölgelerden de çıkartılan arkeolojik kalıntılarda özellikle erken, orta ve geç Frig çömlekçiliğinin nadide eserlerini gö-

rebilmekteyiz; bu bulgular özellikle erken dönem Frig çömlekçiliğinde yeme, içme ve saklama gibi çok amaçlı çömlekler farklı renk ve teknikle yapılmış olup, çeşitli karakteristik ve sanatsal izleri bünyesinde barındıran içeriğinde boyalı ve süslenmiş geometrik desenlerle tasvir edilmiştir. Bu durum orta ve geç Frig dönemlerinde de aynı şekilde sürdürülmüş Frigli ressamlar figürlü desenlerle daha fazla ilgilenmişlerdir. Bu eserler arasında özellikle siyah renkli parlattılmış kaplar dikkat çekmekte olup içinde metal işçiliğine de rastlanmaktadır. Erken dönem Frig buluntuları arasında ayrıca fildişinden yapılmış mobilyalar, bronz hayvan figürleri, kazanlar ile cam boncuklara rastlandığı gibi Orta ve Geç Dönem Frig buluntuları arasında büyük ihtimalle Kuzey Suriye'den geldiği düşünülen fildişi ve kemik parçaları mobilyalarda kullanılmış olup bu alanda az da olsa çeşitli örneklerle rastlanmıştır (Anonim c.2023) (Görsel 7, 8).

Görsel 7, 8. Orta/Geç Frig Çömlekçiliği (M.Ö. 7. – 4. YY)

Frigler kronolojik bağlamda baktığımızda uzun bir zaman dilimi içerisinde mimarlıktan anıtlara, heykel sanatından keramiklere, maden işçiliğinden marangozluğa, çok geniş bir yelpazede ürünler ortaya çıkarmışlardır. Bu bakımdan Frigler özellikle mimarlıkta ahşap ve taş malzemelerden evler yaparken aynı zamanda mezarlar, kutsal yapılar, megaronlar, inşa etmiş, heykel alanında ise taş yontular, kaya anıtları ve mezarları, yüksek ve alçak kabartmalar üretmişlerdir. Heykel alanında estetik açıdan önemli sayılabilecek eserler ortaya çıkaran Friglerin Midas şehrinde bulunan kadın heykelleri, Palanga heykeli, Kybele heykeli yanında çeşitli tanrıça ve kabartma heykelleri Friglerin bu sanat dalında önemli bir konumda olduğunun göstergesidir (Uçankuş, 2002, s.41 – 52). “Friglerin değişik malzemelerden değişik boyutlarda yaptıkları kabartma ve heykellerde belirtmeye değer özellikler gösterir...Kemikten, fildişinden veya diğer metallerden yapılmış bu değişik figürlerde Frig sanatının bütününe değerlendirmek Anadolu'nun uzun gelişimindeki ağırlıklarını belirtmek mümkündür” (TRT,

1995. Uygarlıklar Ülkesi Anadolu 6. Bölüm: 00:19:37:02 – 00:20:01:18) (Görsel 9). Seramik sanatında da çok önemli eserlere imza atmış bir topluluk olan Frigler gündelik yaşam döngüsü içerisinde pek çok seramik - keramik üretimi yapmıştır. Frig keramiğinde (Orta Anadolu Demir Çağı Keramiği) Tabal, Muşki, ve Phrygia gibi farklı etnik unsurlar ihtiva ederken Friglere ait olarak atfedilen keramiklerin en belirgin özelliği madeni kaplara benzer biçimler olarak dikkat çekmiştir (Uçankuş, 2002, s.41 – 52). “Frig seramiklerine dekorlama teknikleri açısından baktığımızda geometrik bezemeler, hayvanların betimlendiği koyu mat boyalı seramikler ve mühür baskı süslemeli seramikler olarak üç grup karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak Frig seramiklerini sınıflandırdığımızda, şekillendirme yöntemleri, biçimsel özellikleri ve dekorlama tekniklerini ayrı ayrı özellikler olarak belirleyebiliriz” (Pekyaman, 2008, s.23).

Görsel 9. Şahin Heykelciği: Su mermeri

Seramik sanatına bağlı çok fazla ürün çeşitliliğine sahip olan Frigler son dönemlerinde seramik kaplar üzerinde çok ilerleme göstermişler ve bu alanda eşsiz seramik örnekleri ortaya çıkarmışlardır. Bu seramikler biçimsel açıdan oldukça cezbedici motif ve bezemelere sahip olmakla birlikte aynı zamanda kapların üzerlerinde çeşitli hayvan figürleri yanında çeşitli geometrik desenlere de rastlanmakta ve doğudan batıya uzanan süreçte modern sanatın eşsiz örnekleri içeriğinde pek çok farklı ayrıntıları da içeren bir bileşkede ele alınmaktadır (TRT, 1995. Uygarlıklar Ülkesi Anadolu 6. Bölüm: 00:17:10:06 – 00:18:38:11). (Görsel 10).

Görsel 10. Panter Figürlü bir Antefix

Polatlı – Gordion Bölgesi Kültür Envanterlerinin Günümüz Etkileşimli ve Disiplinlerarası Sanat Uygulamalarıyla Yeniden Yorumlanmasına Yönelik Uygulamalar

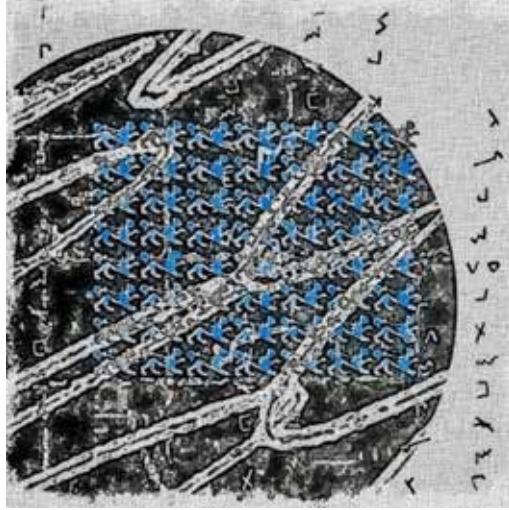
Araştırmamızın bu bölümünde Frig uygarlığı temel alınarak bu uygarlığın merkezi konumundaki günümüzde Ankara'nın Polatlı ilçesi sınırları içinde bulunan Gordion Antik Kenti ve çevresindeki kültür envanterlerinin güncel ve dijital tasarımlama yöntemiyle yeniden ele alınması üzerinde durulmuştur. Yapılan tasarımlama yöntemiyle bölgeden çıkarılan arkeolojik bulgular sonucunda yöredeki tarihi eserlerden esinlenilerek kavramsal bağlamda Frig sanatının kendine has yapısı ve muhteşem sanat eserleri üzerine bir farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Yapılan tasarımlar Gordion bölgesi üzerinde yapılan saha araştırmalarında etkilenilen ve Frig kültür envanterlerinde bulunan çeşitli motif, desen, geometrik şekil ve biçimlerin dijital tasarımlama tekniği, elle şekillendirme, fotoğraf gibi teknikler kullanılarak biçimlendirilen sanat çalışmalarından oluşmakta olup sanatta geçmiş ile günümüz disiplinlerinin sentezlenmesi amaçlanmıştır.

Frig Uygarlığı Kültür Envanterlerinin Güncel Sanat Uygulamaları Üzerinden Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu bölümünde sanatçı / akademisyen Fırat Çağrı Kırmızıgül tarafından yapılan sanat üretimleri incelenmiştir. Bu kapsamda 2023 ve 2024 yıllarında Polatlı – Gordion bölgesinde geniş ve detaylı bir saha araştırması

yapılmış, Friglere ait bölgede bulunan çeşitli arkeolojik eserler ve bulgular ile bu eserlere ait simge ve semboller dikkatle incelenmiştir. Friglere ait pek çok bulgudan ilham alınarak günümüz tasarımlama yöntemleri yardımıyla gerek bölgenin ihtişamını vurgulamak gerekse tarihsel bağlamdaki varlığına ait güncel bir farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli sanat çalışmaları yapılmıştır.

Görsel 11'deki Frig Serisi I adlı iki boyutlu çalışma çeşitli Frig sembollerinden ve alfabelerinden esinlenerek hazırlanmış olup bu çalışmada mavi renkle betimlenmiş olan ve Gordion Müzesinde bulunan Orta /Geç Frig döneminde çıkarılan bulgulardan biri olan hayvan figürü ve Friglerin bölgede pek çok noktada karşımıza çıkan alfabeleri temel alınarak yapılmıştır. Bu çalışmada zemin eskitilmiş bir papirüs kağıdını andırırken bu yüzey üzerinde Frig medeniyetinin bölgedeki kazılarda çıkarılan bulgulardaki simgeleri ile zenginleştirilerek betimlenmiştir.

Görsel 11. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi I, Dijital Tasarım, Karışık teknik, 20x20 cm. 2024

Görsel 12'deki Frig Serisi II adlı çalışma ağaç formu üzerinden bir tasarım metodu ile temellendirilmiş ve köklü yaşam simgesi olan ağacın önemi vurgulanmıştır. Ağaç formu geçmiş ile günümüz arasında derin anlamlar taşıyan, belleğimizde önemli bir köprü görevi gören kuşaklararası bir ileti aracının yanı sıra köklerimizde ait bir simgeleştirme metodu olarak da kullanılan mitsel ve düşünsel bir semboldür. Bu kapsamda ağaç formuna ait betimlemeler Frig dönemi bulgularından olan çeşitli mühür ve baskı formları ile birleştirilerek bütünlük bir tasarımlama yöntemi uygulanmıştır. Ayrıca çalışmada yer alan mavi ve kahverengi renkler ise toprak ve gök (yer – gök) aralığında bir medeniyetin köklerle olan kopmaz bağı vurgulanmaya çalışılmıştır.

Görsel 12. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi II, Dijital Tasarım, Karışık teknik, 20x20 cm. 2024

Görsel 13'de yer alan Frig Serisi III adlı çalışma Frig yazıtlarının tipografik ve kaligrafik olarak etkileyiciliği üzerine bir düşünceden yola çıkılarak yapılmıştır. Bu çalışmada Gordion bölgesinde bulunan çanak, çömlek parçaları, amfora vb. arkeolojik eserlerin üzerinde yer alan şekil, işaret, yazı, harf gibi bulgulardan hareketle bu ifadelerin geçmiş ile günümüz arasında önemli bir köprü görevi olarak kültür etimolojisinde yazının önemini betimlemek amacıyla yapılmıştır.

Görsel 13. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi III, 20x20 cm. Dijital Tasarım, Karışık teknik, 2024

Görsel 14'de yer alan Bir Gökyüzü Denemesi adlı çalışma Gordion müzesinde bulunan ve Orta /Geç Frig buluntularından olan çizgi bezekli fildişi bir disk üzerinde bulunan şekillerden ilham alınarak düşünülmüştür. Bu şekillerin karmaşık yapısı bizleri adeta gökyüzünde özellikle geceleri daha çok belirginleşen takımyıldızlarını çağrıştırırken aynı zamanda bu formların karmaşık yapısı insan zihninin karmaşıklığıyla özdeş bir görüntü de oluşturmaktadır. Bu durum Köktürk'ün de bahsettiği (2014) sembol, algı ve bilinç arasındaki iç içe geçmiş olan realiteler bütünü gibi varolanı temsil eden sembolün aynı zamanda özne ile bilişsel ve zihni bir yolculuğa girerek bilinçten ayrılamayan bir de bütünselliği oluşturmaktadır. (Köktürk, 2014, s.55).

Görsel 14. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Bir Gökyüzü Denemesi, Dijital Tasarım, Karışık teknik, 25x10 cm. 2024

Sonuç

Frigler Anadolu coğrafyasında etkin olduğu yıllarda çok farklı kültürel unsurlarla adından söz ettirmiş ve bu bağlamda dünya mirasına sayısız eser bırakmıştır. Frigler günümüzde Ankara ilinin Polatlı ilçesinde bulunan ve başkent olarak kullandığı Gordion bölgesinde de ayrıca önemli bir uygarlık ve medeniyet temsiliyeti göstermiş bu kapsamda mimariden yaşam alanlarına, Tümülüslerden çeşitli arkeolojik bulgulara kadar geçmiş dönem kültürümüze ışık tutan tarihiyle dopdolu bir bölgedir. Frigler kültür ve medeniyet dünyamıza çok sayıda eser bırakmış gerek yaşamsal alanda gerekse kültürel alanda üst bir niteliğe sahip olmuştur. Bu çalışma özellikle Gordion bölgesi temelli bir Frig arkeolojisinin sanatsal anlamda günümüz dünyasına ilham verecek çok sayıda simge ve sembole ışık tutmasının yanında geçmiş ile günümüz arasındaki bağları birleştirmede sanatın bütünleştirici gücünden yararlanılarak günümüzün dijital temelli sanat yapma pratikleriyle birleşim göstererek Frig medeniyetinin önemi hakkında farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanmış bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

Anonim a. Midas Tümülüs'ü girişinde bulunan tanıtım levhasından aktarılmıştır. Erişim tarihi: 27.01.2023

Anonim b. Gordion Antik Kenti bilgilendirme levhalarından aktarılmıştır. Erişim tarihi: 27.01. 2023

Anonim c. Gordion Müzesi'nde bulunan bilgilendirme levhalarından aktarılmıştır. Erişim tarihi: 27.01.2023

Bilge, A. (2020). Frig Uygarlığı Süslemeleri ve Deri Örnekleri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Birecikli, F. (2010). Ana Hatlarıyla Friglerde Din. Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 4, Sayı :7, 215 – 232. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73970>

Erdan, E. (2015). Demir Çağ ve Sonrası Batı Anadolu 'da Frig Kültür Etkileri [Yayımlanmamış doktora tezi], Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdan, E. (2018). Frig Kültürü ve Uygarlığı. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Erdoğan, S. (2007). Gordion Tümülüsleri Işığında Friglerde Oda Mezarlara Ölü Gömme Gelenekleri [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hemiş, O. (2009). İskit, Frig ve Urartu Kültürlerinin Mukayesesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kavak, M. (2019). Frig Yolu'nun Turizm ve Kültür Rotası Açısından Değerlendirilmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kızıl, S. (2020). Frig Geometrik Bezemeli Seramik Kültürünün Kökeni Üzerine Düşünceler [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köktürk, M. (2014). Kültür ve Sembol. Bir Cassirer İncelemesi. Ankara: Aktif Düşünce.

Pekyaman, H. (2008). Frig Uygarlığı Seramik Sanatı ve Kişisel Yorumlar. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uçankuş, H. T. (2002). Ana Tanrıça Kybele'nin ve Kral Midas'ın Ülkesi Phrygia (Kültür Rehberi). Ankara: Kültür Bakanlığı. (Uçankuş'a ait birincil kaynaklar için ilgili kitapta alt not kaynakçalara bkz. sf:62 – 64)

TRT (TRT yapımların makalede kullanım hakları için gerekli telif vd. izinler alınmıştır).

“Uygurlıklar Ülkesi Anadolu” 6. Bölüm “Anadolu’da Kayalara Sinen Kültür”

Yapım – Yönetmen: Zeynel A. Elçioğlu, Genel Danışman – Metin Yazarı – Bilimsel
Yönetim: Prof. Dr. Metin Sözen, Yapım Yılı: 1995 – TRT İstanbul Televizyonu.

Yapım Yılı: 1995 - TRT İstanbul Televizyonu

Kullanılan Dakikalar: 6. Bölüm: 00:01:47:00 – 00:02:56:09, 00:03:15:16 –
00:04:15:05, 00:17:10:06 – 00:18:38:11, 00:19:37:02 – 00:20:01:18

Bu bilgiler belgesel jeneriğinden alınmıştır.

“Midas’ın Gordion’u”

Yapımcı – Yönetmen: Korkmaz Göçmen

Danışman ve Metin Yazarı: Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu

Metin Araştırma: Ayşe Toker

Yapım Yılı: 1998

Kullanılan Dakikalar: 00: 07:20: 17 – 00: 08:00:18

Bu bilgiler belgesel jeneriğinden alınmıştır.

İNTERNET KAYNAKLARI

İnternet: <https://www.polatli.bel.tr> (t.y) Dünya Mirası Gordion Antik Kenti, <https://www.polatli.bel.tr/tarihi-merkez/dunya-mirasi-gordion-antik-kenti/20> Dünya Mirası Gordion Antik Kenti, 18.07.2024 tarihinde alınmıştır.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1. TRT Uygurlıklar Ülkesi Anadolu” 6. Bölüm: 00:02:01:07

Görsel 2. TRT Uygurlıklar Ülkesi Anadolu” 6. Bölüm: 00:02:48:20

Görsel 3. Fırat Çağrı Kırmızıgül Arşivi

Görsel 4. TRT Midas’ın Gordion’u 00:07:36:21

Görsel 5. TRT Midas'ın Gordion'u 00:07:41:17

Görsel 6, 7, 8, 9, 10. Fırat Çağrı Kırmızıgül Arşivi

Görsel 11. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi I, Dijital Tasarım, Karışık teknik, 20x20 cm. 2024.

Görsel 12. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi II, Dijital Tasarım, Karışık teknik, 20x20 cm. 2024.

Görsel 13. Fırat Çağrı Kırmızıgül, Frig Serisi III, 20x20 cm. Dijital Tasarım, Karışık teknik, 2024.

Görsel 14. Fırat Çağrı Kırmızıgül Arşivi, Bir Gökyüzü Denemesi, 25x10 cm. Dijital Tasarım, Karışık teknik, 2024.